

riátu a nie z hľadiska nejakých absolútnych, večných právd, bude treba preskúmať i životnú opravdivosť a teda i umelecké hodnoty ďalšej príležitostnej hviezdoslavovej básne...“). Hľadisko ideové správnosti povyšuje Brezina ve skutečnosti na jediný kritérión, a proto jeho snaha proniknout k zákonitostem vývoje slovenské poesie, jak se o ní zmiňuje na str. 123, dospívá k výsledkům jen velmi omezeným.

Uspořádání knihy působí nedomyšleně jako celá její koncepce. Je na příklad podivné, že o nejstarším básníkovi čteme až v poslední studii. Také o slovenských literárních časopisech se pojednává až téměř na konci knihy, a to ještě v nevhodném a docela vnějším spojení s nástupem nejmladší básnické generace. Nechci vznášet otázku, zda bylo správné ohraničit výklad rokem 1921, rozhodně však měly být naznačeny perspektivy dalšího vývoje. V zbanalovaných a nepřesných významech užívá Brezina termínů realismus, úpadkové buržoasní směry, typičnost, naturalismus. Operuje s nimi jako s něčím daným a nepochybným, co se nemusí blíže vysvětlovat. V jednotlivostech vzbuzuje pochybnost obsáhlý výklad o Royově poezii, která vznikla dávno před r. 1917. Je pravda, že knižně vyšly tyto básně až v r. 1921, a že tehdy tedy také působily. Ale tohoto ohlasu, který jediný opravňuje zařazení Royových básní do souvislosti let 1917—1921, si Brezina nevšímá. Zabývá se vztahem básník—báseň, nikoliv vztahem báseň—čtenář. Naproti tomu z E. B. Lukáče pojednává kniha jen o básni Padlým za Slovensko, která vyšla až r. 1927, a jak Brezina soudí, teprve tehdy byla také napsána; na vysvětlení a zdůvodnění uvádí, že se báseň tematicky váže k revolučním událostem z r. 1919 a že podhaluje vzrůstající se společenské rozpory v Československé republice. Je to názorný doklad toho, jak výlučně tematický zřetel zavádí.

Milan Suchomel

Milan Pišút, Janko Král. Život a básnické dielo. (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1957. Str. 207.)

Profesor Komenského university v Bratislavě Milan Pišút se už po dlouhá léta zabývá literární tvorbou štúrovců; právě před dvaceti roky vydal svoji habilitační práci *Počátky básnické školy Štúrovej*. Nejvíce ho upoutalo dílo Janka Krále; jemu věnoval již jednu studii a zvláště objevnou knihu *Básník Janko Král a jeho Dráma sveta* (1948). Pišút důkladně prostudoval rukopisnou pozůstalost J. Krále, uloženou v archivu Matice slovenské, a pokusil se jednotlivé nesouvislé zlomky zařadit do kontextu básníkovy života a díla, které tak doplnil o nové, dříve neznámé stránky. Výsledkem této usilovné pramenné práce bylo vydání *Králova Sborného diela* (1952), jež po prvé představilo tohoto velkého slovenského básníka relativně v úplnosti.

Byl tedy Milan Pišút nad jiné povolán, aby nám dal i populárně psanou syntetickou monografii o Janku Královi, v níž by shrnul výsledky svých výzkumů. Pišút vyvrací rozhodně tradiční představu o divém, záhadném, až démonickém básníku. Autor sice nepřechází Královy povahové vlastnosti a zvláštní vnitřní ustrojení, ale hlavní důraz klade na vložení jeho života a díla z dobových společenských souvislostí a z Královy účasti na rušném dění let čtyřicátých. Básnické počátky J. Krále v Pišútově práci přirozeně vyrůstají ze vzdušné vlny štúrovského hnutí. Král však předstihuje ostatní vrstevníky tím, že nevidí jen rozpory národnostní, ale spatřuje za nimi též protiklad mezi poddanými a pány. Pišút přesvědčivě dokazuje, že zvláště pobyt v Pešti v letech 1845—1848 přivedl Krále k poznání, že národnostní otázka je pouze jednou složkou boje za občanská práva a za osvobození lidu. Pro svůj krajní radikalismus se Král dostal do sporů se Štúrem a jeho druhy, když požadoval otevřený opoziční boj proti Vídni; zde — jak objektivně ukazuje Pišút — mají kofen některé pověsti o jeho podivinství apod. Ve *Výlomcích z Jánošíka*, oslavujících vzbouření venkovského lidu, dal Král jako první jánošíkovské tradici sociálně a národně revoluční smysl. Nejtěvřeněji projevil svůj odmítavý vztah k současnému společenskému uspořádání ve zlomcích, které většinou zůstaly až donedávna v rukopise a z nichž teprve Pišút rekonstruoval cyklus *Dráma sveta*. Král v něm bíhuje mocné vladaře světské i duchovní, vykořisťovatelskou šlechtu, život vyšších vrstev atd. a vyzývá k činům; ve svých verších vyjadřuje víru, že přijde revoluční bouře, která smete zotročovatele, a sní o novém, svobodném světě, zabeném bratrovražedné nenávisti a bídy. Půdu k revoluci připravoval Král i za svých cest mezi venkovským lidem. A když roku 1848 revoluce vypukla, odešel Král hned v březnu burcovat slovenský lid do boje za svobodu, což mu záhy vyneslo desetiměstní žalář (jen taktak unikl šibenici). Pišút vyvrací názor, že vězení Krále zlomilo; po propuštění se Král přidal ke Štúrovi a ve svých básních z r. 1849 (autor zde opravuje dřívější datai některých básní) plane stále ještě vírou v lepší zítřek a bojovností. Teprve když všechny jeho naděje byly zklamány, upadá Král do pesimismu a skepse, ztrácí vůli tvořit a umlká. Jen nakrátko ještě vytryskl jeho básnický pramen r. 1861, v čase nového vzruchu slovenského národního hnutí, kdy Král napsal

několik bojovných básní. V závěru své knihy Pišút konstatuje, že ze slovenských romantických básníků uplatnil Janko Kráľ nejsilněji svou individualitu; jedinečný je rovněž ve využití přirozené lidové řeči a v poznání živelnosti v sobě, v člověku a ve světě, v pohledu do tajemství lidského nitra.

Při hodnocení Pišútovy knihy bude záležet hodně na tom, jak si vyložíme podtitul „Život a básnické dílo“. Budeme-li z něho vyvozovat, že tu má jít o práci zobrazující Kráľův život a rozbirající jeho básnické dílo po všech stránkách, nebudeme s ní plně spokojeni; bude nám chybět podrobnější pohled na jeho uměleckou specifičnost a hlubší proniknutí do tvůrčí dílny básníkovy. Pišút si však ve své práci zřejmě vytyčil jiný cíl: chtěl ukázat, že básnické dílo vyrůstá přímo z Kráľova života, že v něm není umělé literárnosti a pózy, že básníkův život a dílo tvoří jednotu. Tento úkol se Pišútovi podařilo splnit, i když je možno mít k jednotlivostem drobné výhrady (některé problémy autor konstatuje a vykládá, nesnaží se je však do důsledků řešit — např. neshody v názorech a taktice mezi Kráľem a Štúrem; místy vyslovuje nedosti doložené hypotézy aj.).

Kráľovo dílo v Pišútově práci vyrůstá ze širokého obrazu doby a hnutí slovenské mládeže; méně podrobně než do souvislosti společenských je však zařazeno do kontextu poezie štúrovské generace. Zde bychom uvítali důkladnější srovnávací rozbor zvláště proto, že Pišútovo hodnocení Janka Krále se setkává u některých pracovníků se zjevným nesouhlasem (srov. polemický článek V. Kochola v Slovenských pohľadech 1957, č. 9, str. 924 až 928, na nějž Pišút odpovídá v č. 11, str. 1208—1212). Místy by se čtenář rád dočetl podrobnějších údajů, např. při citování dopisů je někde jméno adresáta nahrazeno neurčitým označením, že jde o dopis příteli; podobně na str. 152 a 153 by měly být citáty určeny přesněji (citát na str. 153 je ostatně zbytečný, protože je na dalších stránkách — zvláště na str. 157 — podrobně parafrázován).

Knihy Milana Pišúta je dílo oddaného a zasvěceného vykladače Kráľova. Svým jasným podáním a přístupností nepochybně přispěje k širšímu porozumění básníkovi, jehož rozporuplný zjev poznáváme do hloubky především zásluhou bádání Pišúta.

Pavel Pešta

Stanisław Mackiewicz, Dostojewski. (Warszawa, 1957, Państwowy Instytut Wydawniczy, str. 263.)

Stanisław Mackiewicz si vybral za cíl své práce najít spojitost mezi životem Dostojevského a jeho literárním dílem (str. 97). Otázkám spisovatelova soukromí je tu věnována mimořádná pozornost. Jistě these, že autorovo dílo je širší nežli jeho život, neznamená, že by nebylo užitečné a dokonce nutné studovat události autorova života. Pokud jde o Dostojevského a jeho tvorbu, bylo pro poznání života tohoto vynikajícího zjevu ruské a světové literatury učíneho již velmi mnoho. Sovětská věda vyjasňovala především hlavní teoretické základy tvorby Dostojevského. Pohled na spisovatele se přitom vyvíjel. Od vytčení nesprávných a škodlivých stránek spisovatelova díla se postoupilo k všestrannému rozboru jeho tvorby. Západoevropská reakce považovala tuto tvorbu (a hlavně její záporné stránky) za pravdivé zrcadlo Ruska. I to zvyšovalo nutnost všimát si jejich základních ideově-tematických otázek. V poslední době vyšla řada pozoruhodných prací sovětských badatelů o Dostojevském.¹

Otvírajíce knihu Mackiewiczovu, čekáme, že rozhojní naše znalosti o díle Dostojevského o nové poznatky, o pohledy např. na vzájemné souvislosti ruskopolské. Jsme však zklamáni. Autor se nesnaží všestranně osvětlit důležité spojitosti mezi životem a tvorbou Dostojevského, nýbrž zaměřuje se na zvláštnůstky a pikanterie. Mackiewicz nejenom nepřináší nové poznatky, ale nepovažuje ani za nutné respektovat dosavadní literaturu o Dostojevském. Proto uvádí už velmi zaprášené názory. Výsledky pozdějšího bádání buď nezná nebo přehlíží a pro zjednodušení neuvádí ani prameny, z kterých sám čerpal.

Lze říci, že kniha by plně vyhovovala potřebám neblaze proslulého třetího oddělení v absolutistickém Rusku. Zachováva totiž, po tolika desetiletích je třeba to ocenit, pohled na dobu Dostojevského věrně podle zásad této instituce. Revolucionáři, zejména pak různorodí, vyhlížejí zde prapodivně. Zatím co ve skutečnosti byli skvělými politickými a du-

¹ Viz např. Jermilovovu knihu, která již vyšla též v českém překladu V. Jermilov, F. M. Dostojevskij, Praha, ČS 1957 a dále Д. И. Заславский, Ф. М. Достоевский. Критико-биографический очерк. Гослитиздат. М. 1956, В. Шкловский, За и против. Заметки о Достоевском. Советский писатель, М. 1957. Viz kromě toho předmluvu А. В. Ёлкина Достоевский в оценке русской критики ve sborníku Ф. М. Достоевский в русской критике. Сборник статей. ГИХЛ, М. 1956.